

Akademiku Vladimiru Aleksandroviçu Gordlevskomu k ego semi-desyatipyatiletiyu. Sbornik statey [Doğumunun 75. yıl dönümü münasebetiyle Akademi üyesi Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy'e sunulan makaleler mecmuası]. Akademiya Nauk SSSR, Otdelenie Literaturı i Yazıkı. Moskova 1953. 342 s. Gordlevskiy'in bir resmi ile.

Büyük Rus türkologu V. A. Gordlevskiy'in şerefine çıkarılan bu armağan kıymetçe değişik 31 makaleyi içine almaktadır. Bunların çoğu çeşitli Türk lehçe ve şivelerini ilgilendiren meseleler üzerindedir.

5—9 E. É. Bertel's, Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy (Gordlevskiy'in hayatı. G. 1876 da doğmuş; Moskova Üniversitesi tarih-filoloji fakültesinden mezun olduktan sonra 1907 de Moskova Lazarev [şimdi Şarkiyat] Enstitüsünde türkçe okutmakla vazifelendirilmiş, 1916 da extraordinarius profesörlüğe yükselmiş ve takriben 50 sene bu enstitüde çalışmıştır. Rus ihtilâlinden sonra Moskova Üniversitesinde ihdas edilen türkoloji kürsüsüne de tayin edilen G. 1926 da ordinaryüs profesör olmuş, 1929 da Rus İlimler Akademisi muhabir üyeliğine, 1946 da da aslı üyeliğe seçilmiştir). —10—22 N. A. Baskakov, Akademik V. A. Gordlevskiy—filolog-istorik [Filolog ve tarihçi G.] (Gordlevskiy'in esas sahası Türkiye türkçesi, Türk edebiyatı, Anadolu kültür tarihi, etnografyası ve folklorudur. Başlıca eserleri: *Oçerki po novoy osmanskoj literature* [Yeni Osmanlı edebiyatına toplu bir bakış, 1909, 2. bas. 1912], *Obrazcı osmanskogo narodnogo tvorçestva* [Osmanlı halk edebiyatı örnekleri, 1916], *Grammatika tureckogo yazıkı* [Türk dili grameri, 1928], *Gosudarstvo sel'djukidov Maloy Azii* [Anadolu Selçuklu devleti, 1941]).

25—34 V. D. Arakin, Russkie zaimstvovannıe slova v yakutskom yazıkı [Yakut diline rusçadan geçen kelimeler] (Rusçanın yakutça üzerindeki tesiri XVII. asrın ilk yarısında başlar. Rusça unsurlar yakutçanın bünyesine uymuştur, msl. *kiliiep* [r. hleb] 'ekmek', *biedere* [r. vedro] 'kova', *kuorat* [r. gorod] 'şehir', *oskuola* [r. škola] 'mektep', *kuolas* [r. golos] 'rey', *kıne* [r. kino] 'sinema' v. b.). —35—63 N. A. Baskakov, K voprou o proishojdenii uslovnoy formı na -sa/-se v tyurkskiç yazıkı [Türk dillerinde -sa/-se ekli şart şeklinin menşei meselesine dair] (-sa/-se, eski türk. -sar/-ser eki istek, arzu bildiren de-

nominal *-sa/-se* ekinin *-r* muzari eki ile birleşmesinden meydana gelmiştir. Makalede, aynı mevzuu ele alan G. J. Ramstedt'in yazısı [Zum türkischen Konditional: FUF XXIX, 1946, 120—126] zikredilmemiştir). — 64—66 E. Ê. Bertel's, Kak zvali pervuyu jenu Nizami? [Nizamî'nin ilk karısının adı ne idi?] (Husrev ü Şirin'de آفاق şeklinde geçen bu ad türk. *Afak* [*< ap ak*] tır). — 67—86 M. İ. Bogdanova, O tvorçestve kirgizskogo narodnogo akına Togolok Moldo vtoroy polovinu XIX — načala XX veka [Kırgız halk şairi Togolok Moldo'nun XIX. asrın ikinci yarısı ile XX. asır başlarına ait eserleri] (Asıl adı Bayımbet Abdurrahmanov olan bu şairin hayatı ve 1878—1917 yıllarında meydana getirdiği manzumelerinin tahlili). — 87—89 A. K. Borovkov, K istorii bratstva «aħi» v Sredney Azii [Orta Asya'daki Ahi tarikatı tarihine dair] (686/1384 te ölen Seyyid Ali b. Şihab al-Hamadani'nin yazma Risale-i futuvvatiya'sına göre *ahi* kelimesinin tarifi. Müellif Kutadgu Bilig ve Atebetü'l-hakayık'ta geçen *aki* 'cömert' kelimesinin arap. *aħi* 'kardeş' [böyle!] kelimesinden geldiğini ileri sürmektedir). — 90—97 T. İ. Grunin, Pamyatniki poloveckogo yazıka XVI veka [XVI. asırdan kalma Polovec (= Kuman) dili yadigârları] (Ermeni alfabesiyle yazılmış ve 1559 yılına ait olan dört kumanca vesikanın transkripsiyonlu metni, tercümesi ve dil hususiyetleri. Bu vesikalarm Kiev Üniversitesi arşivinde saklanan aslı son harbde yok olmuştur). — 98—107 A. G. Gulyamov, K nekotorim voprosam affiksacii v uzbekskom yazıke [Özbek dilinde ek kullanımının bazı meselelerine dair] (Kelime teşkili; eklerin fonksiyon değiştirmeleri, msl. vurgusuz *-ça* bugünkü özbekçede aequativus değil, sıfat ve zarf ekidir). — 108—123 A. İ. İnkijekova-Grekul, Priçastiya v ħakasskom yazıke [Hakas dilinde participiumlar] (Bunların teşkili ve fonksiyonları). — 124—136 F. G. İshakov, Nekotore predpoloženiya o proishojdenii koneçnih *t* i *d* v slovah *ast*, *üst*, *ald*, *art* i t. p. [*Ast*, *üst*, *ald*, *art* v. b. kelimelerin sonundaki *t* ve *d*'nin menşei hakkında bazı faraziyeler] (Türkçede *-ın*, *-in*, *-un* eki ile yapılan ve vücut kısımları bildiren bir takım kelimeler vardır, *altın*, *boyun* / *moyun*, *burun* / *murun* / *purun*, *egin* 'omuz', hakas. *ijin* 'karm', *karın* v. b.; 3. şh. mülkiyet eki ile genişletilen bu kelimelerde *n*'den önceki vokal düştükten sonra bazı şivelelerde *aldı*, *moydu*, *purdu*, *ekti*, *işti*, *kardı* şekilleri meydana gelmiştir. Başlıkta zikredilen kelimelerin sonundaki *t* ve *d*'yi de aynı şekilde izah etmek kabildir. Buna göre *ast* < *as-ti* < **az-ın-ni*; *üst* < *üs-tü* < *üz-nü* < *üz-ün-ü* [krş. Katanov Urenħay *üzün* 'üst']; < *ald* < *al-dı* < *al-nı* < *al-ın-ı*; *art* < *ar-tı* < *ar-nı* < *ar-ın-ı* [krş. moğ. *ar* 'arka', tuva. *arın* 'yüz, çehre']. Mü-

ellif ses kanunlarını tamamiyle indii bir şekilde tefsir ettiği için vardığı neticeler tatmin edici değildir). – 137–144 A. N. Kononov, O soyuznom slove *diye* v tureckom yazıke [Türkiye türkçesinde *diye* bağlama kelimesi hakkında] (Fonksiyonları: 1. konuşanın sözlerini içine alan cümleyi müteakip cümleye bağlamak; 2. fiilden sonra: a) sebep; b) izah; 3. isimden sonra: a) sebep; b) izah; 4. emir ve dilek kipinden sonra maksat; 5. normal olarak iki cümle arasında yer alan *diye* —inversio ile— ikinci cümleden sonra da gelebilir; 6. ‘adlı, isimli, dedikleri’ kelimelerinin sinonimi; 7. ‘olarak’ kelimesinin sinonimi; 8. ne diye?). – 145–147 H. G. Koroglu, Persidskie poslovici v transkripcii V. A. Gordlevskogo [V. A. Gordlevskiy’in transkripsiyonu ile farsça atasözleri] (Gordlevskiy’in 1913 te neşrettiği Persidskie poslovici adlı eseri hakkında). – 148–154 V. A. Kraçkovskaya, İzuçenie kasimovskih nădpisey vo vtoroy polovine XIX veka [XIX. asrın ikinci yarısında Kasimov kitabeleri üzerindeki araştırmalar] (1859–1892 arasında, Kasım hanlığı tarihi bakımından büyük bir ehemmiyeti haiz olan mezar kitabeleri ile Peterburg, Moskova ve Ryazan âlimlerinin bellibaşları meşgul olmuşlardır. Bu mevzua ait en mühim eser V. V. Velyaminov-Zernov’un İssledovanie o kasimovskih caryağ i careviçah’ıdır). – 155–162 P. İ. Kuznecov, Uslovnoe naklonenie v tureckom yazıke [Türkiye türkçesinde şart kipi] (Kök+ -sa kalıbında şart şeklinin manaları). – 163–167 K. M. Lyubimov, O nastoyaşçem-buduşçem vremeni v tureckom yazıke [Türkiye türkçesindeki muzari şekli hakkında] (Bu fiil zamanının çeşitli manaları). – 168–186 S. S. Mayzel’, Kategoriya definitivnosti v tureckom yazıke [Türkiye türkçesinde belirlilik kategorisi] (Belirlilik ve belirsizliği ifade etme vasıtaları). – 187–195 S. E. Malov, İzuçenie yarlıkov i vostoçnih gramot [Yarlıklarla Dođu vesikalarının tetkiki] (Akdes Nimet Kurat’ın Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın Ordu, Kırım ve Türkistan hanlarına ait yarlık ve bitikler, İstanbul 1940 adlı eserinin tanıtılması; bir çok düzeltmeler). – 196–208 M. S. Miğaylov, L. N. Tolstoy i yaziki tyurkskoy sem’i [L. N. Tolstoy ve Türk dilleri] (Büyük Rus yazarı Tolstoy talebe iken Kazan Üniversitesinde türkçe, farsça ve arapça okumuş, 1851–1853 yıllarında da Kafkasya’da kumukça ile meşgul olmuştur. Bilhassa Kafkasya hikâyelerinde, mahallî renk vermek maksadiyle, bir çok kumukça kelime ve tabirler kullanmakta ve bu suretle, eserlerinde azericice kelime ve tabirler kullanan Lermontov’un başladığı edebî ananeyi devam ettirmektedir). – 209–215 A. A. Pal’mbah, Razvitie i soverşenstvovanie tuvinskogo yazıka [Tuva dilinin gelişmesi ve mükemmel-

leşmesi] (Tuvaların yaşadıkları bölge 1921 de «müstakil halk cumhuriyeti» olmuş, 1944 te de «muhtar eyalet» olarak Sovyetler Birliğine katılmıştır. Tuva dilinin yazı dili olarak kullanılması 1930 da başlar. Lâtin esaslı alfabe yerine 1941 de Rus esaslı bir alfabe kabul edilmiştir. Tuva başşehirinde [Kızıl'da] bir «Dil, Edebiyat ve Tarih Araştırma Enstitüsü» faaliyette olup programında imlâ ve terminoloji meselesi başta gelmektedir. Yeni imlâ telâffuz üzerine kurulmuştur. Türkçenin imkânlarından faydalanılarak pek çok yeni kelimeler yapılmıştır, msl. *çırı*- 'parlamak' fiilinden: *çırım* 'gök cismi', *çırılga* 'aydınlatma, tenvir', *çırıldıskın* 'maarif' v. b. Tuva şivesinde eskiden sıra sayısı yoktu; bu şöyle ifade olunurdu: *bir dugaar* [«bir numara»] 'birinci', *iyi dugaar* 'ikinci', şimdi: *birgi* 'birinci', *iyigi* 'ikinci', *üskü* 'üçüncü' v. b. Eski *Ajldavas kiji çem çives* 'çalışmayan kimse yemek yemeyecek' tipinde cümleler yerine şimdi *Kım ajldavayn-đır, ol çem çives* tipinde mürekkep çümleler kullanılmaktadır). - 216—230 V. V. Reşetov, O namanganskom govore uzbekskogo yazıka [Özbek dilinin Namangan ağızı hakkında] (Başlıca fonetik ve morfoloji hususiyetleri. Namangan ağızı, Hive ve Semerkand-Buhara grupları ile birlikte, Özbek ağızlarının y grupuna girer [öbür grup: j veya Kıpçak grubu]; ö, ü vardır [yazı dilinde yoktur]). - 231—242 B. A. Serebrennikov, İzoglossnie yavleniya çuvaşskogo i mariyskogo yazıkov [Çuvaş ve Mari (=Çeremis) dillerindeki izogloss hadiseler] (Çuvaşçada ve Finugor grupundan olan çeremisçede fonetik, morfoloji ve sentaksa ait paralel hususiyetler). - 243—252 N. S. Smirnova, Ob otnoşenii sovetskiğ kazakskiğ akımov k poetičeskomu nasledstvu [Sovyet Kazak şairlerinin eski şiir malzemesi ile olan münasebetleri hakkında] (XVIII. asırda meydana getirilen Ötegen Batır adlı Kazak kahramanlık destanının, Kazak şairi Cambul Cabaev tarafından hazırlanan [1937] versiyonunun tanıtılması). - 253—274 A. F. Sultanov, Nacional'nıy yazık i reforma pis'mennosti v stranağ Arabsskogo Vostoka [Arap memleketlerinde millî dil ve yazı reformu] (Arap memleketlerinde millî dil hakkında üç görüş vardır: 1. müşterek klâsik yazı dili yerine muhtelif memleketlerin yerli şivelerini yazı dili haline getirmek; 2. yerli şivelere kıymet vermeyerek klâsik yazı dilini herkese öğretmek; 3. arkaizmlerden temizlemek ve yerli halk ağızlarından alınan kelimelerle zenginleştirmek suretiyle yazı dilini ıslah etmek. Kahire'deki Arap Dili Akademisi üyelerinden Abdulaziz Fehmî'nin 1943 te Lâtin alfabesinin kabulü hususunda Akademiye sunduğu tasarı reddedilmiştir. Yine aynı Akademinin üyelerinden Mahmud Teymur ise 1951 de hazırladığu projesinde Arap

harflerinin dört değil, tek şekilde yazılması fikrini müdafaa etmektedir). -275—278 Ê. R. Tenişev, K istorii uezbekskogo yazıka [Özbek dili tarihine dair] (Ashab-ı kehf hakkında Rabguzî diline yakın bir dille yazılmış küçük bir metnin transkripsiyonlu ve izahlı neşri). -279—291 E. İ. Ubryatova, Slujebnoe slovo *kiene* v yakutskom yazıke [Yakut dilinde *kiene* edatı] (Manası: -ki, msl. *kihi kiene* 'kişininki'). -292—301 R. F. Şakirova, Osobennosti govora tatar Krasnooktyabr'skogo rayona Gor'kovskoy oblasti [Gor'kiy eyaleti Krasnooktyabr bölgesi Tatar ağzının hususiyetleri] (İlim âleminde Nijegorod Mişerleri adıyla tanınan bu Türk zümresinin konuştuğu ağzın başlıca morfoloji hususiyetleri). -302—316 S. M. Şapşal, K voprosu o tarhanlı yarıkaş [Tarhan yarıklar. meselesine dair] (Hem Türklerde, hem Moğollarda rastlanan tarhan kelimesi önce şahıs adı, sonra unvan olarak kullanılmıştır. Fertlere veya topluluklara verilen tarhanlık, sahibine bir takım imtiyazlar sağlar, hatta oğula da geçebilirdi. Billhassa Kırım hanlığında kalabalık bir tabaka teşkil eden tarhanlar vergi ve başka mükellefiyetlerden muaf bir nevi askerî aristokrasi meydana getirmekte idiler. XVII. asır sonundan itibaren tarhanlık ehemmiyetini kaybetmeğe başlamıştır. XVIII. asırda Kırım'da verilen tarhanlık muafnamelerinin sahipleri artık pek mahdut muafiyetlerle iktifa etmek zorunda kalmışlardır. Volga bölgesinde XIX. asrın ortasına kadar devam eden tarhanlık sadece bazı vergilerden muafiyet temin ederdi). -317—323 A. M. Şçerbak, K istorii uezbekskogo literaturnogo yazıka drevnego perioda [Eski devir Özbek yazı dilinin tarihine dair] (Oğuzname'nin dili «eski özbekçe» dir. Özbek dilinin tarihî devirleri: 1. eski özbekçe, X—XIII. asırlar; 2. orta özbekçe, XIV—XVII. asırlar; 3. yeni özbekçe). -324—328 K. K. Yudaşin, O kirgizskom termine *akın* [Kırgız *akın* terimi hakkında] (Kuzey kırg. *akın*, güney kırg. *akın*, *akun*, *ahun* (< اخوند) eskiden 'şarkıcı-irticalci', Rus ihtilâlinde önce 'okur yazar şair' — bu devirde 'şarkıcı-irticalci' manasında *ırçı* kullanılmıştır — şimdi de modern manada 'şair' demektir). -329—342 A. A. Yuldaşev, Govor teptyarey Uçalinskogo rayona Başkirkoy ASSR [Başkirt cumhuriyeti Uçalı bölgesi Tepterlerinin ağzı] (12 köyde takriben 12000 kişi. Fonetik, morfoloji ve lûgat hususiyetleri).

J. Eckmann